

LAUSUNTO

Helsinki 28.9.2022

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Viite: HE 154/2022 vp

Asia: Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2023

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystaloudellinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä lähes 80 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Päivi Nykyri, paivi.nykyri@soste.fi, p. 045 657 6769

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta kirjalliseen asiantuntijalausuntoon

1) Perustaidot ja osaamisen tuki, opetuksen laatu sekä tasa-arvo

Valtion esityksessä talousarvioksi vuodelle 2023 on monia myönteisiä panostuksia opetuksen laatuun ja tasa-arvoon. Oppivelvollisuuden nostosta ja covid 19 pandemiasta aiheutuneet oppimisen tuen tarpeet on huomioitu varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Peruskoulun sitouttavaa kouluyhteisötyötä koskevan mallin vakiinnuttamisella on myönteisiä vaikutuksia opiskelijoiden hyvinvointiin ja se edistää toiselle asteelle siirtymistä ja ehkäisee syrjäytymistä. Myönteisestä on myös ammatillisen koulutuksen määräaikaisen rahoituksen muuttaminen pysyväksi.

SOSTE nostaa esille seuraavia huomioita:

Inklusion laadukas toteutuminen ja oppivelvollisuuden laajentamisen tavoite jokaisen peruskoulun päättävän nuoren toisen asteen koulutuksen suorittamisesta vaativat opetuksen laadun ja tasa-arvon toteutumiseksi panostamista riittävään henkilöstöresursointiin varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa.

- Varhaiskasvatuksessa on pulaa muodollisen pätevyyden omaavista opettajista, mikä aiheuttaa alueellista epätasa-arvoisuutta varhaiskasvatuksen laatuun, henkilöstön jaksamiseen, alan vetovoimaan sekä henkilöstön pysyvyyteen.
- Inklusion toteutumisessa on suuria eroja koulujen välillä ja alueellisesti. Osalle kouluista ja varhaiskasvatuspaikoista, jotka toimivat haasteellisemmassa toimintaympäristössä, tuetaan tarveperusteisella rahoituksella. Inklusion yhdenvertaiseksi toteutumiseksi alueellisesti tasa-arvoisesti on tarve laajemmin riittävälle henkilöstöresursoinnille erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tukemiseksi. Riittävä tuki edistää lasten oikeutta opiskeluun ja luokan kaikkien oppilaiden opiskelua ja työrauhaa.

SOSTE esittää varhaiskasvatuksen opettajien koulutuksen aloituspaikkamäärien nostamista sekä henkilöstöresursointia tasa-arvoisen ja laadukkaan inklusion toteuttamiseksi alueellisen tasa-arvon edistämiseksi. SOSTE esittää varhaiskasvatuksen opettajien koulutuksen aloituspaikkojen nostamisen pysyvästi 1400 paikan tasolle OAJ:n esittämän vaatimuksen mukaisesti.

2) Osaavan työvoiman saatavuus (tavoite: 50 % nuorista ikäluokista suorittaa korkeakoulututkinnon) ja kohtaanto (jatkuva oppiminen)

Työpajojen ja järjestöjen toiminta tukee laajentunutta oppivelvollisuutta ja jatkuvaa oppimista

Jatkuvan oppimisen ja oppivelvollisuuden laajentumisen tavoitteisiin liittyen SOSTE on huolissaan TEM:n hallinnonalaan kuuluvien järjestöjen palkkatuen ja työllisyyspoliittisten avustusten leikkauksista.

Palkkatukimäärärahat pienenevät vähintään 10 miljoonaa euroa kohdistuen järjestöjen 100 prosentin tukeen. Työllisyyspoliittiset avustukset vähenevät 6 miljoonalla eurolla. Palkkatukiudistus heikentää työpajojen ja järjestöjen toimintaedellytyksiä ja sillä on kielteisiä heijastusvaikutuksia myös toimijoiden muihin palveluihin. Uudistus ajaa monet supistamaan toimintaa. Tämä heikentää myös koulutuksen järjestäjien kanssa tehtävää yhteistyötä ja vähentää toimijoiden tarjoamia koulutuspalveluita.

Työpajojen ja järjestöjen toiminta tukee sekä laajentunutta oppivelvollisuutta että jatkuvaa oppimista. Työpajat ja muut järjestöt toimivat koulutuksen järjestäjien muina vaihtoehtoisina oppimisympäristöinä. Ne tarjoavat tukijaksoja yksilöllistä tukea tarvitseville ja keskeyttämisvaarassa oleville opiskelijoille sekä mahdollisuuksia suorittaa opintoja valmennuksen tuella työvaltaisesti. Monissa työpajoissa ja järjestöissä järjestetään myös näyttöjä ja siellä voi suorittaa tutkinnon osia sekä opiskella myös koulutussopimuksella ja oppisopimuksella. Työpajoissa ja järjestöissä on mahdollisuus tarvelähtöiseen polutukseen työllisyys- ja koulutuspalveluiden yhdistämisessä: kuntouttavasta työtoiminnasta tai työkokeilusta on voitu esimerkiksi siirtyä palkkatuettuun työhön.

SOSTE esittää, että esitetyt leikkaukset palkkatukeen ja työllisyyspoliittiseen avustukseen on peruutettava.

3) Kulttuuri koronasta selviytymisen ja valtionrahoituksen näkökulmasta

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus kulttuuriin tekijänä ja kokijana

SOSTE kiittää talousarvion lapsibudjetointikäytäntöä. Kulttuurin osalta lapsibudjetissa todetaan keskeisimpien lapsiin kohdistuvien palveluiden olevan taiteen perusopetuksen valtionosuudet sekä lastenkulttuurin avustukset. Vaikka lasten ja nuorten mielenterveyteen liittyy korjausvelkaa, tämä ei näy kyseisissä määrärahoissa. Kulttuurilla ja taiteella on tutkitusti hyvinvointia ja terveyttä edistävä vaikutus. Erityisen vahvaa tutkimusnäyttö on juuri mielen hyvinvoinnin alueella.

Kuten OKM:n budjettiosuuden selvitysosassa todetaan, ”Koronapandemian kaikki vaikutukset eivät ole vielä näkyvissä, mutta sen aikana kasvatuksen ja koulutuksen poikkeusjärjestelyt ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten oppimiseen ja hyvinvointiin ja syntynyt oppimisvaje on korjattava.”

SOSTE painottaa, että lasten ja nuorten tasa-arvoisista ja saavutettavista kulttuuripalveluista on huolehdittava. Kulttuurin avulla vahvistetaan lasten ja nuorten henkistä kriisinkestävyyttä. Osana lasten harrastamisen Suomen mallia jokaiselle lapselle tulisi tarjota mieluista kulttuuriharrastus koulupäivän yhteydessä.

Kulttuurin tasavertainen saavutettavuus

Kulttuurilla ja taiteella on tutkitusti terveyttä ja hyvinvointi edistävä vaikutus. Kulttuurihyvinvointitoimintaan panostamalla voidaan vähentää koronapandemian aikana syntynyttä hyvinvointivelkaa.

Kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi on keskeistä huolehtia kulttuurin saavutettavuudesta niin, että kaikilla ihmisillä asuinpaikkaan, varallisuuteen tai vammaan katsomatta on mahdollisuus nauttia kulttuurista. Tällä hetkellä tämä ei toteudu vaan erot esimerkiksi asuinpaikan mukaan ovat Suomessa suuret.

SOSTE kannattaa kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän esitystä nostaa talousarviossa taiteen ja kulttuurin rahoitusta yhteen prosenttiin talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä. Lisäksi SOSTE kannattaa työryhmän esittämää valtionavustusta, (kulttuuri-osallistumisen tasa-arvoraha) yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.

4) Liikunta lasten hyvinvoinnin tukemisen näkökulmasta

Liikuntatottumukset alkavat vakiintua ja eriytyä jo pienellä lapsella, joten liikunnallisen elämäntavan vahvistamiseen on tärkeää kiinnittää huomiota varhain. Varhaislapsuudessa kehittyvät liikkumisen taidot luovat perustan elämänmittaiselle fyysiselle aktiivisuudelle.

Lasten liikunnallisen elämäntavan vahvistamiseen ja liikuntatottumusten kehittymiseen on varhaiskasvatuksella tärkeä tehtävä lasten liikkumisen ja päivittäisen fyysisen aktiivisuuden tukemisessa.

Valtakunnallisen Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman tavoitteena on, että jokaisella lapsella on päivittäinen mahdollisuus liikkumiseen osana varhaiskasvatuspäivää. Liikkuminen auttaa oppimaan, rakentaa itsetuntoa ja kehittää sosiaalisia taitoja.

Valtakunnallisen Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman kautta kunnille on myönnetty avustuksia varhaiskasvatuksen liikunnallistamisen toimenpiteisiin. Vuodelle 2023 valtion talousarvioon ei ole varattu määrärahaa paikallisten kuntakoordinoitujen hankkeiden tukemiseen. SOSTE pitää tärkeänä, että paikallisen tason toimenpiteitä varhaiskasvatuksen liikunnallistamiseksi tuetaan ja niihin kannustetaan. Tuoreen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastoraportissa lasten ja nuorten ylipainon yleisyydessä ei ole tapahtunut muutosta vuosien 2020 ja 2021 välillä, mutta yleisyys on vakiintunut huolestuttavan korkealle tasolle. Vuonna 2020 2-16 -vuotiaista pojista oli ylipainoisia tai lihavia 29 % ja tytöistä 19%. Vuoden 2021 tilastoissa prosenttiosuudet ovat yhtä suuret.

SOSTE esittää Liikkuva varhaiskasvatus -kokonaisuuteen kohdennettavaksi rahoitusta kaksi miljoonaa euroa vuoden 2023 budjetissa.

Liikunnan lisäksi ravitsemuksella on keskeinen rooli kansanterveyden edistämisessä. Etenkin lasten ruokavaliossa makeat maitotuotteet ja sokeroidut murot voivat olla merkittäviä sokerilähteitä, makeisista ja virvoitusjuomista puhumattakaan. Tarvitsemme pikaisesti myös verotuksellisia keinoja vaikuttaa siihen, mitä syömme.

SOSTE on jo pitkään esittänyt otettavaksi käyttöön laaja-alaisen terveysveron, joka kohdistuisi sokeriin, suolaan ja kovaan rasvaan. Veron seurauksena tuoteryhmässään terveellisemmät vaihtoehdot olisivat edullisempia kuin epäterveelliset, mikä kannustaisi valitsemaan terveellisemmän vaihtoehdon.